

سیر مطالعاتی آثار

استاد شهید مرتضی مطهری رحمۃ اللہ علیہ

منتظر شهید
استاد
مرتضیٰ
مظہر

جامعہ و تاریخ

مقدمہ ای
جہان بینی اسلام

□ مقدمه

- ضرورت مطالعه تاریخ > اهمیت شناخت تاریخی
عبرت‌آموزی از تاریخ
- قوانین موجود در بستر جامعه و تاریخ > قوانین ناظر به بودن
قوانین ناظر به شدن

□ علم تاریخ

- نقلی: علم به وقایع و حوادث سپری‌شده و اوضاع و احوال گذشتگان
- جزئی است، نه کلی.
نقلی است، نه عقلی.
علم به بودن‌هاست، نه شدن‌ها.
به گذشته تعلق دارد، نه حال.

- علمی: علم به قواعد و سنن حاکم بر زندگی‌های گذشته؛ در نتیجه مطالعه، بررسی و تحلیل حوادث و وقایع گذشته

مانند تاریخ نقلی به گذشته تعلق دارد، نه حال.
مانند تاریخ نقلی علم به بودن‌هاست، نه شدن‌ها.
بر خلاف تاریخ نقلی کلی است، نه جزئی.
بر خلاف تاریخ نقلی عقلی است، نه نقلی محض.
بخشی از جامعه‌شناسی است و یکی از منابع معرفت.

- فلسفه تاریخ: علم به تحولات و تطورات جوامع از مرحله‌ای به مرحله دیگر و قوانین حاکم بر این تحولات

مانند تاریخ علمی کلی است، نه جزئی.
مانند تاریخ علمی عقلی است، نه نقلی.
بر خلاف تاریخ علمی علم به شدن جوامع است، نه بودن آن‌ها.
بر خلاف تاریخ علمی جریانی از گذشته تا آینده است و زمان به عنوان یکی از ابعاد آن است، نه صرفاً ظرف آن.

□ معیارهای شناسایی هویت تاریخ

تعیین شرایط و موانع با توجه به سازوکار حرکت اقتصادی و مادی
تا معنوی و وجدانی

• شرایط و موانع پذیرش

شرط پذیرش دعوت: پاکی، مسئولیت در برابر آفرینش،
حیات فطری

اسلام

مانع پذیرش دعوت: فساد روح و اخلاق، زنگار قلب،
پیروی کورکورانه

تعیین لوازم سقوط با توجه به شرایط ایجاد و بقا

• تعالی و انحطاط جوامع

عدالت یا بی‌عدالتی

اتحاد یا تفرق

اجرا یا ترک امر و نهی

فسق و فساد یا صلاح اخلاقی

اسلام

□ محرک تاریخ

- نظریه نژادی (ارسطو و گوبینو): نژادها } برتر ← تحول آفرین و پیش‌برنده تاریخ
پست‌تر ← شایسته کار کردن حیوانی و برده شدن
- نظریه جغرافیایی (منتسکیو): قرار گرفتن در محیط‌های خاص (مناطق معتدل)
- نظریه قهرمانان (کارلایل): قهرمانان پیش‌برنده تاریخ
- نظریه اقتصادی (مارکس): تحولات تاریخی ناشی از تضاد بین زیربنا و روبنا
- نظریه الهی (بوسوئه): حکمت بالغه الهی عامل تحولات تاریخی
- نظریه فطرت: استعدادها و خصائص انسان عامل حرکت و تکامل اجتماعی

- شمولیت اسلام نسبت به تمدن های پیش از خود
- ضرورت شناخت تاریخی اسلام در کنار شناخت تعالیم اسلامی
- اهمیت عبرت های تمدن اسلامی برای انقلاب اسلامی
- رابطه اسلام و تمدن اسلامی با هویت ایرانی

